

ИТИ

изобретения
трансфер
иновации

2 (35), 2025

Издание на Съюза на изобретателите в България

**XXV изложение
„Изобретения,
Трансфер, Иновации“
ITF-ITI'2025**

**100 години по следите
на времето**

**Съюзът на
изобретателите връчи
своите награди**

БЪЛГАРСКИ СУПЕРПРОДУКТИ ВАТРАСИН

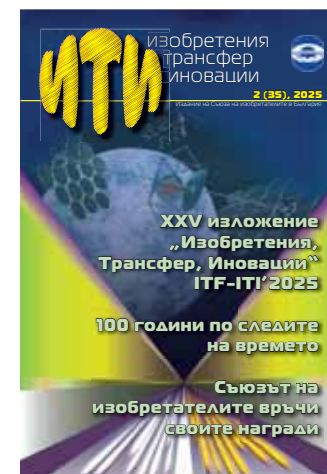
ecocity2010.business.bg

0896 883 994 0898 676 176

Съвършенството се постига
не когато няма какво да се добави,
а когато няма какво да се махне.

Неизвестен автор

Брой 2 (35), 2025 г.
Година XVII

Съдържание

XXV изложение „Изобретения, Трансфер, Иновации“ ITF-ITI'2025	3
100 години по следите на времето Проф. д-р Нели Вълкова,	10
Приветствие	17
Актуално състояние на селекционното растениевъдно наследство на България (за периода 2020-2024 г.) Марко Михайлов, Деница Сербезова, Славка Лукипудис	19
Петдесетгодишен юбилей	28
Съюзът на изобретателите връчи своите награди	30
Българинът със слънчевия хладилник	38

Изобретения, Трансфер, Иновации

Научно-приложно
списание на Съюза на
изобретателите в България

ISSN 1313-9657

Редакционна колегия:

д-р инж. Марио Христов -
гл. редактор

проф. Гаро Мардиросян -
зам. гл. редактор

проф. д-р Славка Лукипудис

доц. д-р Роксандра
Памукова-Майкълсън

Милен Марков

Адрес на редакцията:

ул. "Раковски" № 108,
1000 София
тел.: 02 987 85 98
office@sibulgaria.org

Редакцията не носи
отговорност за
съдържанието на
рекламните
и PR материали.

Издател:

Съюз на изобретателите
в България -
председател
д-р инж. Марио Христов

Абониране в редакцията
през цялата година.

Цена 15,00 лв

Актуално състояние на селекционното растениевъдно наследство на България (за периода 2020-2024 г.)

**Марко Михайлов, Деница Сербезова, Славка Лукипудис
Лесотехнически университет, Агрономически факултет – София
Email: marko.mihaylovtu@gmail.com

Резюме: Статията представя актуално изследване на селекционното растениевъдно наследство на България за периода 2020–2024 г., базирано на анализ на издадените от Патентното ведомство сертификати за нови сортове растения. Системата за държавно сортоизпитване, осъществявана чрез ИАСАС и МЗХ, гарантира оценката на оригиналността и стопанската пригодност на новите сортове.

През разглеждания период са признати общо 99 сорта, от които 75 (75.5%) са с действащи сертификати. Основен дял имат сортовете царевица – 15 броя (20%), следвани от ечемик, пшеница, памук и зеленчукови култури. Най-интензивна е дейността в ДЗИ „Добруджа“ – Ген. Тошево, където са създадени 19 сорта (27.9% от националната селекция).

Държавните научни звена формират 90.7% от селекционната дейност, докато частните семенарски фирми – само 9.3%. В сравнение с предходните десетилетия се отчита значителен спад на интензивността – от средно 53.2 нови сорта годишно (2002–2010 г.) до 19.6 (2020–2024 г.). Въпреки това, качеството на новите сортове се повишава, потвърдено от високия дял действащи сертификати.

В областта на овощните култури са признати само два нови сорта малини, а при животновъдството – два хибрида копринена пеперуда. Изводите подчертават нуждата от възраждане и стимулиране на селекционната дейност, особено в държавния сектор.

стр. 19

Current status of the plant breeding heritage of Bulgaria, (for the period 2020-2024)

Marko Mihailov, Denica Serbezova, Slavka Lukipudis

Abstract: The article analyzes the current state of Bulgaria's plant breeding heritage (2020–2024) based on data from certificates issued by the Patent Office. The national system for varietal testing, coordinated by the Executive Agency for Variety Testing (IASAS) and the Ministry of Agriculture, ensures the evaluation of originality and agronomic suitability of new plant varieties.

During the study period, 99 varieties were registered, of which 75 (75.5%) have active certificates. Maize dominates the breeding output (15 varieties, 20%), followed by barley, wheat, cotton, and vegetable crops. The Dobroudja Agricultural Institute (General Toshevo) leads national breeding with 19 varieties (27.9%).

Public breeding institutions account for 90.7% of total activity, while private seed companies contribute 9.3%. Compared to previous decades, the overall breeding intensity has declined sharply – from 53.2 new varieties per year (2002–2010) to 19.6 (2020–2024). However, the quality of the new varieties has improved, as reflected by the high proportion of active certificates.

Only two raspberry varieties and two silkworm hybrids were newly registered in fruit and animal breeding, respectively. The study concludes that Bulgaria's breeding sector requires revitalization and stronger institutional support to sustain innovation and agricultural competitiveness.

p. 19

XXV изложение „Изобретения, Трансфер, Иновации“ ITF-ITI'2025

За 25-и път Съюзът на изобретателите в България със съдействието на ФНТС, Център за развитие на интелектуална собственост и технологичен трансфер, Регионална организация на изобретателите – Пловдив, Институт за космически изследвания и технологии – БАН, „ПАМ МЕДИКА“ ЕООД организира по време на Международния технически панаир в Пловдив своето Национално изложение „Изобретения, Трансфер, Иновации“ – ITF-ITI'2025. Многобройните посетители на изложението имаха възможност да се запознаят с представените на щанда на СИБ изобретения, да разговарят с представители на Съюза и на изобретателите.

Но нека представим участниците в събитието и на читателите на сп. ИТИ:

Тази година Институтът за космически изследвания и технологии при Българска академия на науките представи три изобретения:

Изобретение „Мобилна радиостанция със соларен панел, термоелектрогенератор и суперкондензатор“

Проблемът, който се разрешава е ниската ефективност на употребата на електроенергия, в случаите на кратковременни потребления на голяма електрическа мощност.

Предимствата на изобретението, за разлика от предшестващата техника са, че мобилната радиостанция разполага със суперкондензатори, което води до по-висока ефективност на употребата на електроенергия, в случаите на кратковременни потребления на голяма електрическа мощност.

Изобретението с защитено с полезен модел №5081U1 с приоритет 24.01.2025 за България. В момента е в стадий на „опитен образец“.

Автори: проф. Георги Желев,

проф. Симеон Панев, доц. Светослав Забунов, проф. Гаро Мардиросян

Контакти:

София 1113, ул. „Акад. Георги Бончев“ бл. 1,
Тел. +359 2 988 35 03, office@space.bas.bg

Изобретение „Мултикоптер с вграден георадар“

Изобретението се отнася до мултикоптер с вграден георадар, пренасящ камера или друг полезен товар.

Приложението е при изследване чрез безпилотни летателни апарати в дълбочина под земната повърхност с цел откриване на обекти с различна диелектричната проникваемост от заобикалящата среда, а именно от земята. Такива обекти могат да бъдат подземни сухопътни мини (в това число противопехотни и противотанкови мини), оръжейни депа, резервоари, тръбопроводи, кухни, галерии, тунели и др.

Предимствата на изобретението: мултикоптерът с вграден георадар използва ротори, монтирани под равнината на фюзелажа, което намалява аеродинамичното съпротивление и удължава времето на полет и съответно обсега на летателния апарат. Георадарът е монтиран във фюзелажа и така се намалява както аеродинамичното съпротивление, така и общата маса на дрона. Друго предимство, което следва от вграждането на георадара във фюзелажа е освобождаването на място за пренасяне на друг полезен товар като например камера с гимбал.

Автори: доц.Светослав Забунов, проф. Гаро Мардиросян, проф. Георги Желев

Изобретение Мултикоптер с вграден геофизичен прибор за откриване на сухопътни мини чрез честотно изместване

Изобретението се отнася до мултикоптер с вграден геофизичен прибор за откриване на сухопътни мини чрез честотно изместване, пренасящ камера или друг полезен товар.

Приложението е при изследване чрез безпилотни летателни апарати на земната повърхност и в дълбочина под нея с цел откриване на обекти с електропроводни характеристики като наземни и подземни сухопътни мини.

Предимствата на изобретението са, че мултикоптерът използва ротори, монтирани под равнината на фюзелажа, което удължава времето на полет и съответно обсега на летателния апарат. Друго предимство е, че геофизичният прибор е монтиран във фюзелажа и така се намалява както аеродинамичното съпротивление, така и общата маса на дрона. Резултатът е удължено време за полет и увеличен обсег на мултикоптера. Друго предимство е освобождаването на място за пренасяне на друг полезен товар като например камера с гимбал.

Полетът на мултикоптера се осъществява чрез роторите, задвижвани от електродвигателите, към които електроенергията се подава от управляващата и комуникационна електроника. Управляващата и комуникационна електроника подава променливо напрежение към бобината, намираща се във фюзелажа. Вследствие на това около бобината се създава променливо магнитно поле. Когато електропроводим или феромагнитен обект се появи в близост до летателния апарат и попадне в магнитното поле се наблюдава изменение на честотата на тока в бобината, което се отчита от управляващата и комуникационната електроника. Енергийният източник са две батерии, монтирани на фюзелажа. При необходимост на борда на мултикоптера се монтира и допълнителен полезен товар.

Проф. Мардиросян представи трите изобретения на Института за космически изследвания и технологии на БАН

Автори: доц.Светослав Забунов, проф. Гаро Мардиросян, проф. Георги Желев

Изобретение Инсталация за непрекъсната лента от пенокомпози-тен материал

Устройство и метод за получаване на топло изолационни плочи на база смляно отпадъчно стъкло и продукт от изгорели люспи на оризови зърна

Изобретението се отнася до устройство за получаване на разпенена плоскост от композитен материал, състоящ се от смляно отпадъчно домакинско стъкло и продукт от изгорели люспи на оризови зърна, които плоскости намират приложение за топлинна изолация самостоятелно или в изделия, като изолационни строителни елементи.

Предимство на изобретението е специалната конструкция и използването на 2 отпадъка: смляно отпадъчно домакинско стъкло и продукт с фина структура и наноразмери на частиците от изгарянето на люспи

от оризови зърна, с възможност за получаване на различни по дължина качествено разпенени плоскости при най-икономично използване на енергията.

Европейски Патент № EP 4 124 605
Приоритет: 27.07.2021 г.

Държава където защитата е в сила:
Страните членки на Европейската патентна конвенция

Етап на реализация: предложение за лиценз

Автори: проф. Людмил Дренчев, проф. Илия Чорбов, проф. Любен Лачков, инж. Красимира Тончева

Контакти: София, ул. Страхил войвода 4, krasiton4@abv.bg,
моб.тел 0886023646

Изобретение Био препарат за растителна защита „Зелена Тамара“

Биопрепаратът е предназначен за

контрол на растителни патогени и за обеззаразяване на почви, замърсени с микроорганизми и токсични вещества. Новостта се изразява в комбинирането на никотин с биологични компоненти за стабилизиране и възстановяване на почвата, удължено действие, двойна функция и намалена токсичност.

Предимствата на препарата са съчетаването на ефективно растителна защита и почвена ремедиация.

Изобретението е защитено със заявка за патент от 15.09.2025г.

Етапът на реализация е "опитен образец"

Автори: д-р инж. маг. ик. Тодорка Лепкова и Георги Руменов Василев

Контакти: 5006 гр. Велико Търново, ул. Краков 8, вх. Б, ап. 53, етаж 6 e-mail: d_or@abv.bg /; +359 87 943 4721

Д-р инж. маг. ик. Тодорка Лепкова с наградата за отлично участие

Доц. Коев пред постера на експоната със сертификата за отлично представяне

Изобретение: Апарат за ултравиолетово лъчение

Изобретението се отнася до апарат с ултравиолетово лъчение за Corneal cross-linking с приложение в медицината, по-специално в областта на офталмологията, за лечение на очни заболявания като: кератоконус, язва на окото, инфекциозен кератит, следоперативна Lasik Ectatic и др.

Апаратът се отличава с компактност, преносимост, функционалност и в сравнение с известни за подобни цели устройства е с най-малкото времетраене за облъчване при получаване на лечебен ефект за окото. За гарантиране на надеждността на работа на апарата, изходната мощност на ултравиолетовото лъчение се контролира с външен измерител.

Апаратът може да бъде използван в офталмологията и за заздравяване на

склерата на окото при висока миопия, при стафилом на склерата, при различни заболявания на склерата и други тъкани съдържащи колаген.

Автор: Доц. д-р Красимир Коев

Изобретение Роботизирано куче с изкуствен интелект и видеокамера

Проблемът, който се разрешава е липсата на постоянен и надежден надзор в домовете и обектите, което води до повишен риск от кражби, инциденти и пропусната информация. Традиционните охранителни системи са статични и ограничение в обхвата си. „Роботизирано куче с изкуствен интелект и видеокамера“ предлага мобилен и интелигентен надзор, който комбинира наблюдение, реакция и асистенция в реално време.

Проектът е разработен с образователна цел, че предлага мобилен и интелигентен надзор с широк обхват, невъзможен за статични камери. Ро-

ботът съчетава охрана, асистенция и наблюдение в реално време. Той е гъвкав, лесен за адаптиране към различни среди и намалява нуждата от човешки ресурс.

Учителят Динко Динев с учениците Георги Генчев и Денис Енчев със сертификати за отлично представяне на изложението

Автори: Динко Динев – учител, Георги Генчев и Денис Енчев – ученици

Контакти: Профилирана гимназия „Васил Левски“, град Ямбол, ул. „Цар Иван Александър“12; dinev_1989@abv.bg, 0884241585; <https://www.gvlevski.com/>

Изобретение: Умно багерче

Проектът решава проблема с безопасното и прецизно управление на малки машини в ограничени пространства. Bluetooth управлението позволява дистанционно управление, а ултразвуковият сензор предотвратява сблъсъци с препятствия. Сервото на багера улеснява манипулирането на обекти.

Проектът позволява безопасно движение благодарение на ултразвуковия сензор. Дистанционното управление чрез Bluetooth осигурява удобство и

точност. Сервото на багера позволява лесно манипулиране на предмети.

Автори: Дончо Дойчев – учител, Даяна Вангелова и Йовелина Стоянова – ученици

Контакти: Средно училище „П. К. Яворов“, гр. Стралджа, обл. Ямбол, ул. Г. Станчев 17А, doichev66@abv.bg, 0885241584, <http://www.sustraldzha.org/>

Изобретение **Конструктивна система за отливане на подове, стени и тавани, за ниско и високо строителство с оставащ кофраж**

Конструктивна система за отливане на подове, стени и тавани, за ниско и високо строителство с оставащ кофраж, намира приложение в строителството, при изграждане на строителни обекти в т.ч. и в пътното строителство при изграждането на мостове.

Задачата на изобретението е да предложи конструктивната система за непрекъснато процесно двустранно отливане на подове, стени и тавани, за ниско и високо строителство, както и за мостове с оста-

ващ кофраж, без използване на допълнителни външни приспособления, примерно специални стяги, за издигане на изключително стабилни и прецизно подравнени стени, от естествен или изкуствен камък за високи и ниски конструкции, която има предимства пред описаните по-горе известни технически решения.

Друга задача на изобретението е да не се изискват след извършване на зидарията допълнителни довършителни работи по фасадата и вътрешните стени и тавани.

Задачата е решена чрез система за отливане на подове, стени и тавани, за ниско и високо строителство с оставащ кофраж, която включва вертикално и хоризонтално подравнени, срещуположно и успоредно разположени една на друга плочи от естествен или изкуствен камък, при което между плочите е подредена свързваща и закрепваща система, която стабилизира и свързва чрез куки срещуположните плочи. Пакетът, образуван от срещуположно разположените плочи, заедно със свързваща и закрепваща система между тях, образуват запълвано с бетон пространство и представляват кофраж на зидарията. Свързващата и закрепваща система, е закрепена към нелицевата, работна площ на плочите, чрез свързващи шпилки. Към вътрешната си площ плочите имат разпробити монтажни отвори за свързващите шпилки, които са извити под тъп ъгъл, като монтажните отвори са разпробити под наклон спрямо хоризонта, така че шпилките заемат 90° вертикално положение, монтирани в монтажните отвори спрямо равнината на плочите.

Предимство на конструктивната система за отливане на подове, стени и тавани, за ниско и високо строителство с оставащ кофраж съгласно изо-

бретението е, че в резултат се получава една изключително стабилна и точно подредена зидария, която може да бъде произведена по обикновен начин и много бързо в няколко производствени стъпки, без допълнителни разходи за изолация или външен вид.

Особеното предимство е, че не се изисква фасадна работа по стените на сграда, изградена по този начин, което е особено изгодно при обществени сгради с големи стени. Друго предимство е, че ВиК и ел. комуникациите се изграждат предварително, преди мокрите процеси, при което се избягва къртене пробиване и пропост операции. Съответно се подготвя и монтажа на прозорци и врати, за които също се предвиждат вдлъбнатини и отвори в плочите от естествен или изкуствен камък, в които се монтират прозорците или вратите и след това се изливат в зидарията, което прави системата процесна.

Конструктивната система се използва за изграждането на зидария във високото и ниското строителство, при която се използват големи

Инж. Иванчев с връчения от д-р Марио Христов сертификат

плочи от естествен камък, като гранит или съпоставими изкуствено произведени плочи, като външно видими 5-стенни елементи за изграждане на изключително здрави и стабилни конструкции във високото и ниското строителство, къщи, мостове, плавни басейни, басейни или други сгради и строителни обекти. Конструктивната система намира приложение също и при строителството на пътища и тротоари.

Автор: инж. Снежан Иванчев

Участниците в XXV ИЗЛОЖЕНИЕ ITF-ITI'2025

100 ГОДИНИ ПО СЛЕДИТЕ НА ВРЕМЕТО

*Наука, традиции, бъдеще
в Института по полски култури гр. Чирпан*

**Доклад на проф. д-р Нели Вълкова,
директор на ИПК, Чирпан**

Институтът по полски култури извършва научноизследователска, научно-приложна и производствена дейност в областта на растителната селекция, агротехника и растителна защита при основни полски култури и поддържане на семепроизводство

Основните изследователски задачи са свързани със селекция за продуктивност и качество на памук и твърда пшеница чрез използване на традиционни селекционни методи, експериментален мутагенезис, отдалечена хибридизация и "in vitro" методи; селекция за устойчивост на биотични и абиотични стресови въздействия; създаване на ресурсно-икономични сортове памук с естествено оцветено влакно, с естествена ранна листопадност и голосеменност; оптимизиране на основните агротехнически фактори; създаване на екологично чисти технологии за производство чрез ограничаване употребата на торове и пестициди; оптимизиране на производствените разходи.

В ИПК се поддържат националните растителни ресурси за памука като ценен изходен генетичен материал.

Основите на Института по полски култури са положени през септември 1925 г., когато с указ на цар Борис III, край град Чирпан, е открито Земеделско опитно поле. Мястото – в центъра на Тракийската низина – е избрано неслучайно. То се отличава с богати черноземни почви, които са едни от най-плодородните в България, а климатичните условия са изключително благоприятни за земеделие.

В района традиционно се отглеждат памук и твърда пшеница, а през

двадесетте години на миналия век площите, заети с „бялото злато“ непрекъснато се увеличават.

За създаването на опитното поле са предоставени 400 дка общинска земя. През същата година е открита и централната административна сграда, проектирана от немски архитекти, финансирана от Рокфелеровата фондация и построена от румънски строители. Строежът започва през 1923г. и завършва през 1925г. Сградата е едно от най-модерните съоръжения за времето си, като разполага със собствен водоизточник и парна инсталация за отопление. Тя устоява на силното земетресение през 1928г., когато в града оцеляват само две сгради и продължава да се използва и до днес.

Задачата на първите учени, посветили се на земеделието е провеждането на агротехнически опити с основните земеделски култури, характерни за района на Централна Южна и Югоизточна България. Директор става Слав Антонов, завършил агрономство в Германия.

През 1932 г. Земеделското опитно поле се обединява със самостоятелното Семепроизводно стопанство в Държавна

земеделска опитна станция със семепроизводство. Дейността се разширява с увеличен персонал и повече селекционни и агротехнически задачи.

През 1941 г. Опитната станция прераства в Земеделски изпитателен институт по памук и житните култури.

Разкриват се три научни отдела: -По памука, със завеждащ Йордан Милковски,

който поставя началото на междусортовата хибридизация при памука; -По пшеницата (зав. Антон Антонов); -По слънчогледа (зав. Христофор Добрев).

Разработват се въпроси на приложната селекция на памука, твърдата и меката пшеница, ечемика, царевичата, слънчогледа и др.

Един от първите забележителни успехи на Института е създаването на новите сортове памук №38 и №78 от чл. кор. Йордан Милковски.

Създадени са сортовете твърда пшеница №13 (сивокласа) и №132 (червенокласа), масово разпространени след 1937 г. През ранния период са

създадени също няколко сорта ечемик, 1 сорт царевица и 2 сорта фий.

Във връзка със силно увеличените площи на памука в страната – до 1.8 млн. дка,

(1953), Институтът се реорганизира в Централен научно-изследователски институт по памук, в системата на който влизат опитните станции по памук в Садово и в с. Градище, Павликенско. Към него се създава (1956) голяма агрохимическа лаборатория, за установяване запасеността на почвите с хранителни вещества.

От основаването на Института, до съвременното ни (1925 – 2025г) в Института са работили много от световно известните селекционери на България.

През 1957 г. Институтът е преименуван в Комплексен научно-изследователски институт, а през 1962 г. е включен в състава на Академията на селскостопанските науки като Институт по памук. Задачата му е да решава цялостно въпросите по производството на памук и твърда пшеница в страната.

За тази цел е проведено ново разширение на научно-изследователската работа и са създадени нови направления в селекцията и технологиите за производство на памук и твърда пшеница.

През 1972 г. институтът е в структурата на Центъра за научно-изследователска и развойна дейност по зърнено и фуражно производство и е преименуван на Институт по твърдата пшеница и памук. По Случай 50 годишния си юбилей през 1975 г. Институтът е награден с високата дър-

жавна награда – орден „НР България“ I степен.

От 2000г. Институтът по памук и

Начален етап от селекционен процес на пшеница – в опитното поле на института

твърдата пшеница, влиза в състава на Националния Център за аграрни науки (НЦАН). От възстановяването на Селскостопанска академия през 2008г. до днес Институтът е в състава и като Институт по полски култури.

През изминалите години в работата на института са участвали редица видни български учени като: акад. Атанас Попов, акад. Павел Попов, член-кор. Йордан Милковски, член-кор. Атанас Механджиев, проф. дсн Христо Кържин, проф. дсн Илия Станков, проф. дсн Стефан Горбанов, проф. дсн Дора Бояджиева и др.

През своята 100-годишна дейност в Института са създадени и сертифицирани над 42 сорта памук, (в т.ч. 17, през 2015-2025), над 22 сорта твърда пшеница, (в т.ч. 12 през последните десет години); 2 сорта царевица; 3 сорта ечемик; 2 сорта фий, един сорт хлебна пшеница, линии слънчоглед, както и технологии за отглеждането им.

Утвърдени и внедрени са 8 броя технологии за отглеждане на памук при поливни и неполивни условия, 7

броя за производство и семепроизводство на твърда пшеница, внедрени са нови машини, разработени са подобрени технологични звена по отглеждането и прибирането на двете култури. В резултат на научната дейност добивите от памук и твърдата пшеница са увеличени над четири пъти, а качеството на влакното и зърното – с над 45% в сравнение с началния период. Сортите, създадени в Института заемат около 50% от площите на памук и твърдата пшеница в страната.

В резултат на дългогодишната работа са създадени научни продукти с теоретичен, фундаментален и приложен характер. Публикувани са над 1780 научни статии и доклади, от които повече от 520 бр. в чуждестранни издания и над 750 научно-популярни статии. Издадени са повече от 43 бр. книги, в т.ч. монография на памук и множество брошури, препоръки, прогнози и указания. Разработени и успешно са защитени три дисертации за получаване на научна степен „доктор на науките“ и 43 за „доктор“, от които три са изготвени от чуждестранни граждани.

Институтът е акредитиран за обучение за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ по научна специалност „Селекция и семепроизводство на културните растения“.

На настоящия етап научно-изследователската дейност на колектива е съсредоточена в два научни отдела:

- Селекция и технология на памук и други технически култури,

- Селекция и технология на твърдата пшеница и други зърнено-житни култури.

Основните направления в работата **по селекция на памук са:**

- Създаване на нови ранозрели,

високодобивни и качествени сортове памук, с голяма екологична пластичност и стабилност, устойчиви на някои абиотични и биотични стресови фактори;

- Създаване на ресурсно-икономични сортове с естествено оцветено влакно с естествена ранна листопадност, голосеменност и др.;

- Откриване на източници на цитоплазмена мъжка стерилност и създаване на генплазма с ЦМС и хетерозисни сортове;

- Разработване на in vitro методи за преодоляване на некръстосваемостта и несъвместимостта при генетично отдалечени видове;

- Поддържане на растителни ресурси при памука като ценен изходен генетичен материал;

- Изследвания върху сухоустойчивостта на памука и подбор на толерантни генотипове;

- Влияние на стресови фактори на средата върху биологичните и посевни качества на семената;

- Стопанска и технологична характеристика на нови български и чуждестранни сортове памук и интродукция.

Изследователските приоритети по технология на културите са насочени към усъвършенстване на отделни звена в технологията на зърнено-житни и технически култури в условията на глобални климатични промени.

Разработват се теми, свързани с установяване на ентомофауната и фитосанитарен мониторинг при памук, обикновена и твърда пшеница, царевица, рапица и ефективността на растителни екстракти за борба с неприятелите по полски култури; въздействие на основни агротехнически

практики и прилагане на нови решения за преодоляване вредното въздействие на климатичните промени; комплексна оценка на сортове памук и твърда пшеница; усъвършенстване борбата със заплевеляването и неприятелите по културите, като за целта се изпитват нови средства за борба и нови растежни регулатори; влияние на някои листни торове и биологично-активни вещества.

В селекцията на твърдата пшеница се работи по:

- Създаване на сортове и селекционни линии с висок генетичен потенциал за продуктивност над 900 кг/дка с качествено зърно, притежаващи голяма екологична пластичност, сухо- и студоустойчивост, устойчивост към икономически важните болести, подходящи както за производство на макарони, грис, спагети и др., така и като подобрител на брашната от обикновена пшеница и производство на висококачествен и здравословен хляб;

- Създаване на генетично разнообразие по признаци като продуктивност и нейните елементи, качество на зърното, устойчивост на биотични и абиотични стресови въздействия;

- Установяване на ценни генотипове – донори по различни признаци и създаване на колекции по признаци, подходящи за включване в хибридизация;

- Изолиране и характеризиране на гъбните патогени, причинители на листно напетняване и оценка на голям набор от генотипове по толерантност към най-разпространения и икономически важен причинител, участващ в комплекса листно напетняване;

- Изпитване на преки и косвени методи за оценка по сухо- и студоу-

стойчивост и установяване на тяхната ефективност.

Селекционните и агротехнически задачи се разработват от 15 научни работници: двама професори, осем доценти, двама главни асистенти и трима асистенти; двама специалисти с висше образование и 9 агротехници. Научният състав е балансиран по възраст, което осигурява приемственост между поколенията. В помощ на изследователската дейност функционират специализирани лаборатории: по окачествяване на зърното; по окачествяване на памуковото влакно; по биотехнологии при памука и твърдата пшеница; фитопатологична; ентомологична и др.

Приоритет в научната дейност на Института е участие на учените в национални и международни изследователски проекти и програми, подпомагащи развитието на селекцията и агротехниката на културите. През последните пет години, освен в проекти, финансирани от ССА, учените участват в Национални научни програми към МОН и проекти по програми на международни организации. Част от тях са рецензенти на реномирани български и чужди научни издания, между които за: Bulgarian Journal of Agricultural Science, Растениевъдни науки, Biotechnology & Biotechnological Equipment и др. Учени от Института участват в Управителния съвет на ССА, научни съвети към Селскостопанска академия и експертни съвети към ССА и МОН, както и в редколегиите на български научни издания.

Голяма част от научните сътрудници са членове на работни групи към Регионалната мрежа по памука за Средиземноморието и Близкия изток

към ФАО и участват активно в дейността ѝ. Поддържат се контакти с научно-изследователски институти в Полша, Унгария, Турция, Северна Македония, Испания, Белгия, Румъния, Украйна и др. без официални договорености. Дългогодишни са сътрудничествата с международните организации ICARDA – Сирия и CIMMYT – Мексико, с които се разменя генплазма и научна информация. Учени от Института са специализирали в Узбекистан, Турция, Китай, Румъния, Гърция, Белгия, Украйна, Унгария, Франция, Испания, Полша, Белгия и др. Активно се използват възможностите за командировки и обучения по програма „Еразъм+“ в чужбина – Румъния, Белгия, Унгария, Турция, Испания, Северна Македония.

Поддържат се делови и колегиални отношения с институти както в системата на ССА, така и извън нея. Най-тесни са връзките с Института по земеделие - Карнобат, ИРГР – Садово, ДЗИ - Генерал Тошево Институт по почвознание „Н. Пушкиров“, София, Агробιοинститут, София, Институт по космически изследвания и технологии, Физически факултет на СУ, Аграрен университет Пловдив, Тракийски университет Стара Загора и др. С тези партньори се разработват съвместни проекти.

Съвместно с университетите се обучават докторанти и се разработват дисертационни теми по селекция и агротехника, а учени от Института са ръководители на дипломанти и лектори по магистърски програми.

Ежегодно в мрежата на ИАСАС се представят за изпитване и утвърждаване нови кандидат-сортове памук и твърда пшеница. От Патентно ве-

домство са получени 39 сертификата за сортове памук, 22 сертификата за сортове твърда пшеница и един – за сорт мека пшеница. Издадени са над 15 авторски свидетелства, в т.ч. 4 бр. за изобретения в селскостопанската техника.

Успоредно с научната дейност от 1959г. върху площта на бившето ДЗС е изградена производствено-експериментална база, която днес стопанисва общо 7028 дка земя (в т.ч. 3028 дка собствена и около 4000 дка арендована земя).

На тези площи се произвежда предбазов и базов посевен материал от памук и твърда пшеница, което е завършващ етап на селекцията. Произвежданата стокова продукция включва памук, твърда и хлебна пшеница, слънчоглед, рапица, люцерна, грах, житно-бобови смеси и др.

Институтът е основен производител на базови и сертифицирани семена от памук и твърда пшеница за страната, както и на семена от основните полски култури за Старозагорския и Хасковския регион.

Базата разполага с техника за заготовка на семенен материал от твърда пшеница и маганен цех за преработка до 500 тона суров памук. Въпреки че част от оборудването е остаряло, то продължава да бъде основно средство за производство на семена.

Институтът оказва съдействие на кооперации и частни сто-

пани от региона и областта чрез предоставяне на техника и лабораторни анализи. През 2022 г., с помощта на ССА, лабораторията за окачествяване на зърното е оборудвана с нова апаратура (*NIR анализатор, химическа камина, PCAR апарат, апарат за електрофореза и фотодокументираща система*). Това позволява не само да се повиши качеството на научните изследвания, но и предлагане на услуги за окачествяване на зърно на земеделски производители.

В експерименталната база се поддържа елитно стадо от породата

Българско черношарено говедо. В резултат на подобрената организация на труда и направените инвестиции през последните години количеството и качеството на млякото се повишават. Институтът задоволява нуждите на частни стопани и ферми в района и страната с елитен разплоден материал

Краткият поглед към историята на Института от създаването му до наши дни показва, че независимо от превратностите на времето той винаги е намирал сили да оцелее, да преодолее трудностите и да продължи напред. Преминал през три различни системи на държавно управление (*Царство България / тоталитарен социализъм / демокрация*), неговото научно звено неизменно е създавало условия за развитие на изследванията и практически постижения, за приемственост между поколенията и за разширяване и усъвършенстване на материалната база.

Институтът по полски култури празнува своя 100-годишен юбилей – юбилей на труд, приемственост и отдаденост.

Век по-късно той стои като достоен пазител на традициите и едновременно с това, като уверен строител на бъдещето, готов да посрещне новите предизвикателства с още повече сили и самочувствие.

Докладът публикуваме със съкращения.

Приветствие

от Съюза на изобретателите в България по случай 100 години Институт по полски култури в град Чирпан

Уважаеми колеги!

Имам честта да поднеса поздравленията от името на Съюза на Изобретателите в България.

Поздравленията са към целия административен и научен екип на Института за ярката следа в науката, традициите и постиженията в синхрон с динамиката на времето до настоящето!

Поводите за поздравленията са много. Институтът по полски култури в Чирпан е един от нашите селекционни институти, които винаги участват с нови сортове на изложения в областта на растениевъдството, включително изложенията ИТИ на СИБ при съвместните участия в изложбите АГРА.

ИПК Чирпан участва активно в нашите мероприятия, с което и ние спомагаме за популяризиране на вашите селекционни постижения и резултати.

Предполагам, че много от колегите знаят, беше споменато в доклада на Директора, но на мене ми е особено приятно да съобща, че по предложение на СИБ, проф. д-р Ана Салджиева беше вписана през 2016 г. в Златната книга на българските откриватели и изобретатели за високи селекционни постижения, за селектиране на изключително оригинални, високодобивни и висококачествени сортове памуци.

Ще изтъкна факта, че по предложение на Съюза, проф. д-р Нели Вълкова е отличена с награда „Селекционер на годината“ 2024г., за отлични постижения в областта на селекцията на високодобивни и висококачествени сортове

Показвайте пред света с гордост на какво са способни българските селекционери – призова в приветствието си своите колеги проф. дсн Слава Лукипудис, зам. председател СИБ

памук и за отлична административна и обществена, международна научна дейност.

Съюзът е оценил високата ефективност в селекционната дейност и на млади селекционери като доц. д-р Рангел Драгов и екипът му – селекционери на сортове твърда пшеница, доц. д-р Валентина Димитрова – селекционер на сортове памук.

Според актуалното състояние на селекционните постижения за периода 2020-2024г., въз основа на официалните сертификати за сортовете растения, издадени от Патентно ведомство, ИПК Чирпан има създадени, успешно преминали държавно сортоизпитване, признати и вписани в Националната сортова листа на България 10 броя нови сортове, съставляващи 14.7% (от които 7 сорта памук и 3 сорта зимна твърда, durum, пшеница), от общата селекционна дейност в страната ни, т.е. средногодишно по 2 сорта, които носят на ИПК Чирпан награди за високи добиви, сортове, притежаващи много добри стопански качества.

Искам да отбележа, че в системата на ССА има общо 44 научни звена, от които 25 са научно-селекционни институти в областта на растениевъдството.

Особено ми е приятно да приветствам младия селекционен колектив на Института за високите селекционни постижения.

Искам да потвърдя и факта, че ИПК Чирпан е от малкото български селекционни институти, чието академично и научно ръководство успява да съхрани растениевъдното си селекционно наследство. Голяма част от създадените в института сортове са с действащи до момента сертификати за собственост. Защото трябва да помним – дълбочината и силата на корените са най-сигурната основа на бъдещето. Корените са поставени още с основаването на ИПК Чирпан.

ПОКЛОН пред дейността на тези, които са били преди нас. Тези корени, устояли на времето през всичките 100 години, през които и нашето поколение е дало своя дял.

Нека да предадем нашият хъс за работа и успехи на младото поколение. На тях се пада честта да държат високо знамето на знанията и успехите. Никога да не забравят, че техен дълг е да продължат дейността на Института, с още по-високи постижения. Младите имат сили, възможности и поле за действие.

Нека да го доказват в бъдеще!

Вярваме ви, колеги!

Показвайте пред света с гордост на какво са способни българските селекционери. Гордея се, че днес, на този ден, съм сред всички вас!

(25.09.2025г.)

Д-р инж. Марио Христов –
председател СИБ
Проф. дсн Слава Лукипудис –
зам. председател СИБ

Актуално състояние на селекционното растениевъдно наследство на България (за периода 2020-2024 г.)

***Марко Михайлов, Деница Сербезова, Славка Лукипудис**
Лесотехнически университет, Агрономически факултет – София
*Email: marko.mihaylovtu@gmail.com

Резюме: Статията представя актуално изследване на селекционното растениевъдно наследство на България за периода 2020–2024 г., базирано на анализ на издадените от Патентното ведомство сертификати за нови сортове растения. Системата за държавно сортоизпитване, осъществявана чрез ИАСАС и МЗХ, гарантира оценката на оригиналността и стопанската пригодност на новите сортове.

През разглеждания период са признати общо 99 сорта, от които 75 (75.5%) са с действащи сертификати. Основен дял имат сортовете царевица – 15 броя (20%), следвани от ечемик, пшеница, памук и зеленчукови култури. Най-интензивна е дейността в ДЗИ „Добруджа“ – Ген. Тошево, където са създадени 19 сорта (27.9% от националната селекция).

Държавните научни звена формират 90.7% от селекционната дейност, докато частните семенарски фирми – само 9.3%. В сравнение с предходните десетилетия се отчита значителен спад на интензивността – от средно 53.2 нови сорта годишно (2002–2010 г.) до 19.6 (2020–2024 г.). Въпреки това, качеството на новите сортове се повишава, потвърдено от високия дял действащи сертификати.

В областта на овощните култури са признати само два нови сорта малини, а при животновъдството – два хибрида копринена пеперуда. Изводите подчертават нуждата от възраждане и стимулиране на селекционната дейност, особено в държавния сектор.

Current status of the plant breeding heritage of Bulgaria, (for the period 2020-2024)

Abstract: The article analyzes the current state of Bulgaria's plant breeding heritage (2020–2024) based on data from certificates issued by the Patent Office. The national system for varietal testing, coordinated by the Executive Agency for Variety Testing (IASAS) and the Ministry of Agriculture, ensures the evaluation of originality and agronomic suitability of new plant varieties.

During the study period, 99 varieties were registered, of which 75 (75.5%) have active certificates. Maize dominates the breeding output (15 varieties, 20%), followed by barley, wheat, cotton, and vegetable crops. The Dobroudja Agricultural Institute (General Toshevo) leads national breeding with 19 varieties (27.9%).

Public breeding institutions account for 90.7% of total activity, while private seed companies contribute 9.3%. Compared to previous decades, the overall breeding intensity has declined sharply – from 53.2 new varieties per year (2002–2010) to 19.6 (2020–2024). However, the quality of the new varieties has improved, as reflected by the high proportion of active certificates.

Only two raspberry varieties and two silkworm hybrids were newly registered in fruit and animal breeding, respectively. The study concludes that Bulgaria's breeding sector requires revitalization and stronger institutional support to sustain innovation and agricultural competitiveness.

УВОД

Дейността на Селекционните, научни звена (държавни и/или частни), създаващи новите сортове растения на основата на интелектуалния си труд, е много тясно свързана с тази на ИАСАС (Изпълнителна агенция по сортоизпитване, апробация и семе-контрол, т.е. бившата Държавна сортова комисия, София), с дейността на МЗХГ и ПВ, (Патентно ведомство), София, всяко от тях със специфичните си компетентности, отговорности и задължения.

Посочените държавни институции са свързани и дейността им е подчинена на общата кауза за ефективното развитие на земеделието на нашата страна.

Създадените в селекционните ни центрове нови сортове растения, задължително се подлагат на Държавно изпитване, в определените за целта териториални звена (Опитни станции по сортоизпитване), на Главна дирекция „Сортоизпитване“, формиращи екологичната мрежа на ИАСАС.

Сортоизпитването се извършва по задължителни, единни за цялата система методики: по RHS тест, за установяване на Оригинаалността на сорта, успоредно и едновременно с изпит-

ването; по БСК тест, за установяване на стопанската им пригодност за отглеждане, при условията на страната ни.

Министърът на Земеделието утвърждава заповедта за признаване на новите сортове растения, въз основа на решението на съответните (по култури или по групи сходни култури) експертни комисии, след успешно приключило държавно сортоизпитване.

Патентно ведомство, издава Сертификати за собственост на сорта, с продължителност на законовата закрила 20-25 години, а ИАСАС издава националната сортова листа, с раздел „А“ – включени сортове растения, притежаващи оригиналност (RHS) и добри стопански и технологични качества (БСК), които имат право на семепроизводство и неразривно свързаните с него сортоподдържане и семеконтрол.

Сортовата листа съдържа и раздел „Б“ с вписани сортовете притежаващи само оригиналност (RHS), на които не е разрешено семепроизводство. Същите сортове могат да се използват като генетичен материал, за селекционни цели. Но селекционерите могат да подобрят селекционни мероприятия

с тях и повторно да кандидатстват за държавно сортоизпитване, с цел признаване на оригиналност.

Националната ни сортова листа се издава всяка година, включвайки новопризнатите сортове. Тя съдържа информация за селекционните институти, адресите на звената, в които се извършва сортоподдържането и списък на сортовете, задължителни стандарти, по решение на ЕК, за съответните култури.

Дейността на споменатите, взаимно свързани, държавни институции и частни селекционни звена, се регулира от ЗЗНСРПЖ, 1997г (Закона за закрила на новите сортове растения и породи животни, в сила 1997 г.)

МАТЕРИАЛ И МЕТОДИ

Изследването е извършено въз основа на издадените сертификати, от ПВ, през периода 2020-2024 год., по:

- ♦ сортове растения полски и зеленчукови култури;
- ♦ сортове овощни (трайни) култури и породи животни.

Сертификатите са анализирани по показателите: година на заявка, година на издаване на сертификат, година на законова закрила, вид земеделска култура, сорт, селекционен колектив (по години).

Държавното сортоизпитване се извършва по единна методика, специфична за всяка култура (RHS test) и/или за група култури (за БСК тест)

Основният метод на работа е анализът на данните от издадените от ПВ сертификати.

Анализът е извършен по показателите: статут на сертификатите (*действащи, прекратени, поради неплатени годишни такси, отказани заявки*

пред ПВ и Сортове в процес на държавно сортоизпитване (в ИАСАС)); селекционни постижения по видове земеделски култури; селекционни постижения по селекционни звена (държавни и частни семенарски къщи); сравнителен анализ на селекционни постижения за три последователни периода (2002-2010 г./2011-2020 г./2020-2024 г.); селекционни постижения при овощни (трайни) култури и породи животни.

РЕЗУЛТАТИ И АНАЛИЗИ

През периода 2020-2024 година, успешно завършили държавно сортоизпитване и получили сертификати за собственост на сорт, издадени от ПВ са общо 99 бр.

Най-голям дял – 75 бр. – 75.8 % са действащите сертификати, което се равнява на 15.0 бр. сорта средногодишно, за всички селекционни звена (Таблица 1)

Прекратените сертификати, поради неплащане на годишните, задължителни такси на ПВ (9 бр. – 9.1 %) са равни по обем на отказаните заявки за сортоизпитване (9 бр. – 9.1 %. Заедно същите, се равняват на една пета от постъпилите заявления в ПВ за извеждане на държавно сортоизпитване на новоселекционирани сортове растения, което не е за пренебрегване.

От цялата селекционна дейност на научните ни звена (*държавни и частни*), само 6 сорта – 6.0 % са заявени за държавно сортоизпитване: 3 сорта домати (*ГеоСемСелект, ЕООД, ВГ, София*); 2 сорта пипер (*ИЗК „Марица“ Пловдив*) и 1 сорт ечемик (*ИЗ Карнобат*).

Явно дейността на болшинството

Таблица 1. Обща селекционна дейност, нови сортове, през периода 2020 – 2024 г

№	Статус на сертификата	Признати сортове		Средно годишен брой
		брой	%	
1	Действащи сертификати	75	75.8	15.0
2	Прекратени – поради неплатени такси	9	9.1	1.8
3	Отказани заявки	9	9.1	1.8
4	В Държавно сортоизпитване (в ИАСАС)	6	6.0	1.2
	Общо издадени сертификати - всичко	99	100.0	19.8

на научните ни селекционни звена са в начален етап на селекционна процес, по съответните за звеното земеделски култури (Таблица 2).

Определено най-добра селекционна дейност се развиват по отношение на създаването на хибриди и линии царевици. През периода 2020-2024 година са селектирани, успешно преминали държавно сортоизпитване и получили сертификат за оригиналност 15 бр. царевични сортове

и хибриди, в т.ч. 13 бр. хибриди за зърно, един сорт захарна и един сорт пуклива царевица. Средногодишно в това селекционно звено се селектират по 3.00 бр. царевични хибриди, което е една добра атестация за научната им дейност.

Селекцията на сортове ечемик (2R, 6R, зимни и пролетни форми), през отчетния период бележи прогрес - общо 9 сорта съставляващи 12.0 % от цялата селекция на страната ни. Основна-

Таблица 2. Селекционна дейност, по видове земеделски култури, през периода 2020 – 2024 г.

№	Сортове земеделски култури	Признати нови сортове		Средно годишен брой
		брой	%	
1	Царевица (зърно, пуклива, захарна)	15	20.0	3.0
2	Ечемик (2R, 6R, зимни, пролетни)	9 (5+4)	12.0	1.8
3	Зимна обикновена (мека) пшеница	7 (5+2)	9.3	1.4
4	Зимна твърда (durum) пшеница	3	4.0	0.6
5	Памук	7	9.3	1.4
6	Тритикале	5	6.7	1.0
7	Слънчоглед	3	4.0	0.6
8	Зеленчуци (домати, пипер, зеле, др.)	11	14.7	-
9	Лозя	4	5.3	0.8
10	Други земеделски култури *	11	14.7	-
	Всичко	75	100.0	15.0

*фъстъци-2, ЕМЛК-2, ГеоСемСелект-3, Сем.къща, Садово-3, АгриТоп-1

та част (5 сорта) са селектирани в ИЗ, Карнобат 4 сорта + един сорт, в системата на ИАСАС (Таблица 3).

Селекция на ечемик има и в ДЗИ, Ген. Тошево, който не отстъпва по интензивност на селекцията на тази земеделска култура – там са признати и вписани 4 сорта ечемик.

Обикновената (мека) пшеница е основната земеделска култура за страната ни, има 7 сорта – 9.3 % признати през този период. Селекцията ѝ е съсредоточена в селекционните звена: ДЗИ, Ген. Тошево - 5 бр. и ИРГР, Садово – 2 бр.

Зимната (твърда) пшеница се

Таблица 3. Селекционна дейност, по научни звена

№	Научни институти, ССА (научни звена)	Нови сортове		Земеделски култури	
		брой	%	видове	брой
A	ДЪРЖАВНИ НАУЧНО-СЕЛЕКЦИОННИ ЗВЕНА				
1	ДЗИ „Добруджа“ Ген. Тошево	19	27.9	фасул ечемик тритикале слънчоглед пшеница други	1 4 3 3 5 3
2	Институт по Царевицата, Кнежа	15	22.0	-за зърно -пуклива -захарна	13 1 1
3	ИПК, Чирпан	10	14.7	пшеница, памук	3 7
4	ИЗК „Марица“, Пловдив	7	10.3	бяло гл.зеле домати пипер	2 4 1
5	ИЗ, Карнобат	5	7.4	ечемик	5
6	ИЛВ, Плевен	4	5.9	лоза	4
7	ИРГР К. Малков“, Садово	3	4.4	пшеница фъстъци	2 1
89	НИРЕЛК, Казанлък	2	2.9	лавандула	2
10	ЗИ, гр. Шумен	1	1.5	зах.цвекло	1
11	ИЗСС, Обр. Чифлик, Русе	1	1.5	люцерна	1
12	ИТТИ, Марково, Пловдив	1	1.5	тютюн	1
Всичко: 68 бр.					
ЧАСТНИ СЕЛЕКЦИОННИ ЗВЕНА					
13	ГеоСемСелект, ЕООД БГ	3	42.8	краставици пъпеши	2 1
14	Сел. къща „Чилингирово“ ООД, Садово	3	42.9	тритикале фъстъци	2 1
15	АгриТоп, ЕООД, БГ	1	14.3	пъпеши	1
Всичко: 7 бр.					
Общо нови сортове за 2020-2024 г.: 75 бр.					

селекционира само в ИПК Чирпан и този селекционен процес бележи добър прогрес през последното десетилетие. Признати, след положителни резултати от държавното сортоизпитване, са 3 сорта, отличаващи се с много добри технологични качества.

Същият селекционен център, ИПК Чирпан, е специализиран в селекцията на сортове памук. Интензивността на селекцията на сортове памук бележи отлични резултати – 7 сорта, съставляващи 9.3 %, средногодишно по 1.4 сорта, притежаващи отлични стопански и технологични качества.

Хлебната и фуражна култура тритикале, хибрид между обикновена (мека) пшеница X ръж, намира достойно място между житните култури и се отглежда с успех по нашите земи. През отчетния период са признати и вписани в сортовата листа 5 сорта – 6.7 % тритикале, създадени в ДЗИ Ген Тошево (3 бр.) и в частната селекционна къща „Чилингирово“, Садово (2 сорта).

Селекцията на слънчогледови линии е приоритет на ДЗИ, Ген. Тошево. Там са създадени, преминали успешно държавно сортоизпитване, признати и вписани в сортовата листа на страната ни 3 линии слънчоглед, притежаващи оригиналност и много добри стопански и технологични качества и устойчивост на стресови фактори.

През отчетния период (2020-2024 г.) са вписани в сортовата листа и 11 сорта – 14.7 % от рода на зеленчуковите култури. Основно са признати за оригинални сортовете на домати – 4 сорта, бяло главесто зеле – 2 сорта, краставици и пъпеши – по 2 сорта, и пипер – 1 сорт.

В групата на „други земеделски кул-

тури“ са включени признатите сортове от: фъстъци – 2 сорта (*ИРГР, Садово и Сем. Къща „Чилингирово, Садово*), ЕМЛК – 2 сорта (*лавандула*), краставици и пъпеши – по 2 сорта (*ГеоСемСелект и Азри Тон*), захарно цвекло, люцерна и тютюн – по 1 сорт.

Необходимо е да се отбележи, че са признати и 4 сорта винени лози, създадени по метода на хибридизацията и клоновата селекция. Създадени са в ИЛВ, Плевен.

Селекционната дейност по научни звена е специфична за всяко звено.

Почти една трета от признатите сортове 19 бр. (27.9 %) от националната Селекционна дейност се извършва в ДЗИ „Добруджа“, гр. Ген. Тошево (Таблица 3). Най-силно изразена е селекцията на сортове обикновената (мека) пшеница. Успешно са преминали държавното сортоизпитване и са признати за оригинални с много добри стопански и технологични качества 5 сорта пшеница, съставляващи 26.3 % от селекционната дейност на института т.е почти една трета. Селекцията на сортове ечемик заема второ място – 4 сорта, следвани от селекцията на сортове тритикале – 3 сорта и слънчоглед – 3 линии, докато селекцията на полски фасул е представена само от 1 сорт.

Селекцията на ИЦ, Кнежа заема второ място, според класацията, със създадените си 15 хибрида царевица – 22.0%. Това научно-селекционна звено се отличава с все по-ярки, високодобивни и висококачествени хибриди, пригодени за отглеждане при неполивни условия на страната ни, подходящи и за технологична обработка. Насоката на селекция на царевични хибриди е от групата по ФАО

над 500 до 600-700 – за царевицата за зърно, представена от 13 хибрида – 86.7 % от селекцията на царевицата. Тука има и селекция на 1 сорт Захарна царевица и 1 сорт пуклива царевица, които правят много добро впечатление и будят интерес с качествата си.

ИПК, Чирпан, е характерен с комплексната си, макар и не толкова разнородна селекционна дейност. Със селекционната си дейност, ИПК, Чирпан заема почти една шеста – 14.7 % от националната селекция с признатите си 10 сорта в т.ч. зимна твърда (*durum*) пшеница – 3 сорта, отличаващи се с много добри технологични качества и с висока добивност. Селекцията на сортове памук, със своите 7 бр. новопризнати сортове, се нарежда след селекцията на царевични хибриди.

Сортове памук се характеризира с отлични технологични качества и с пригодността им за механизирано прибиране, поради ранозрелостта им, високото (над земята) разположение на първата плодна клонка и задържането на узрелия памук в плодната кутийка по време на узряването.

Комплексна е селекционната дейност на ИЗК „Марица“, Пловдив. Там се селектират сортове предимно от зеленчукови култури. През отчетния период (2020 – 2024 г), новопризнатите сортове в ИЗК, Пловдив, са 7 бр. – 10.3 %. Основен дял в селекционната дейност на института заема селекцията на сортове домати – 4 бр., бяло главесто зеле – 2 сорта и 1 сорт пипер.

ИЗ, Карнобат, е специализиран в селекцията на всички форми (зимни и пролетни, 2R, 6R) ечемик и селекция на сортове овес, зимни и пролетни форми. През този период, ИЗ се представя с признати нови 5 сорта ечемик –

7.4 %, отличаващи се с висока продуктивност, с високи стопански и технологични качества и с устойчивост на стопански важните болести.

Специално внимание трябва да отделим на ИЛВ, Плевен, специализиран в селекцията на сортове лози, с винено и десертно направление, бели и червени грозда и вина. Със своите селектирани нови 4 броя винени сортове (5.9 %), ИЛВ, Плевен, прави впечатление за висока селекционна активност.

ИРГР в Садово има признати общо 3 сорта в т.ч. 2 сорта обикновено (мека) пшеница и 1 сорт Фъстъци.

НИРЕЛК, Казанлък, (Национален институт по розата, етерично-маслените и лекарствени култури) също регистрира подем в селекционната си дейност. Признати и вписани в сортовата листа са 2 сорта лавандула.

Трите селекционни звена: ЗИ, Шумен (1 сорт захарно цвекло), ИЗСС „Образцов чифлик“, Русе (1 сорт люцерна) и ИТТИ, Марково, Пловдив (1 сорт тютюн тип Виржиния), също дават заявка за активиране на селекционната си дейност.

В Държавните селекционни центрове, са селектирани общо 68 сорта – съставляващи 90.7 % от общата селекционна дейност в България (75 сорта). Да отбележим, че това са сортове с Действащи сертификати.

В частните селекционни центрове, представени от три семенарски къщи, са признати и сертифицирани общо 7 сорта – 9.3 % от общата селекционна дейност в България. С по равен брой сортове са: „ГеоСемСелект“ ЕООД, София – 3 сорта в т. ч 2 сорта краставици и 1 сорт пъпеши.

Семенарска къща „Чилингирово“,

Садово, се представя също с 3 сорта, в т.ч. 2 сорта тритикале и 1 сорт фъстъци. Частна семенарска фирма „АгриТоп“ ЕООД, Горна Оряховица има признат един сорт пъпеши.

За да оценим мястото и интензивността на селекционната дейност като цяло, в страната, анализирахме и данните за селекционната дейност на отчетния период (2020-2024г) в съпоставка с предшестващите два (2002-2010 г.) и (2011-2020 г.) десетгодишни периоди.

Отчитаме осезаем спад на селекционната дейност, през отчетния период (2020-2024г) – на една трета (35.1%) от средното ниво през последните десетилетия, потвърдени и от данните за средногодишните признати сортове – от 53.2 бр., с двойно намаляване (на 26.0 бр.) през периода 2011-2020 г., за да остане на 19.6 бр. за отчетния период (2020-2024 г.) (Таблица 4).

Таблица 4. Интензивност на селекционната дейност

Периоди години	Признати сортове			Действащи сертификати				В ИАСАС		
	брой	%	средно год.	брой	%	Средногодишни	относ. дял, %	брой	%	средно год.
2002-2010	479	171.7	53.2	115	102.0	12.8	24.0	6	64.5	1.1
2011-2020	260	93.2	26.0	148	131.1	14.8	56.9	16	172.0	1.6
2020-2024	98	35.1	19.6	75	66.5	15.0	76.5	6	64.5	1.1
Средно	279	100.0	-	112.7	100.0	-	-	9.3	100.0	-

Относителният дял на Действащите сертификати бележи интересна тенденция. Докато през периода 2002-2010 г. този дял съставлява едва една четвърт (115 бр. -24.0%) от признатите сортове (479 бр.), през периода 2011-2020 г. този дял се увеличава на 56.9% т.с. 148 сертификати са действащи от 260 признати сортове. През отчетния

период (2020-2024 г.), отчитаме 76.5 % действащи сертификати (75 бр.) от признатите 98 сорта.

Относителният дял на Действащите сертификати се повишава тенденциозно през последващите периоди 2011-2020г. и през съвременния период 2020-2024 г.

Докато общата средногодишна селекционна дейност на научните ни звена намалява (от 53.2 бр., на 26.0 бр., за да спадне на 19.6 бр.), можем да приемем, че качеството на новопризнатите сортове растения е на по-високо ниво, обяснено с растящия дял на действащите сертификати за същите, достигащи до 75.5 % от признатите новоселекционирани сортове растения (2020-2024 г).

Неблагоприятна е тенденцията за намаляване на сортовете, в системата на Държавното сортоизпитване, което говори за намаляване интензивността на селекционната дейност на

научните ни звена, предимно в Държавния сектор.

В областта на селекцията на овощни видове, от 2010 г. няма новопризнати сортове, с изключение на 2 сорта малини (Троянски бисер и Магдалена), селекция на ИПЗЖ, Троян. Сортовете малина са признати през 2022 година и са със Законава закрила до

2049 г., с действащ сертификат.

В областта на създаването на породи животни, анализът ни показва, че през отчетния период в ПВ са постъпили 6 бр. заявки за признаване на породи животни. От тях с прекратено действие е заявката за Български спортен кон, селекция на Ст. Загора.

Отказани са заявките на 3 бр. породи на Българската федерация по кинология, Пловдив, за породите Немско овчарско куче, порода Ротвайлер и Австралийска овчарка.

От породите с действащ сертификат са само 2 хибрида Копринена пеперуда (хибрид Враца 63 x L22 x NiG2 x Мерефа) и (хибрид NiG2 x Мерефа 6 x Враца 63 x L22), селекция на НЦБ, Враца.

ИЗВОДИ

От Сертификатите за собственост на сорт, издадени от Патентно Ведомство, София, потвърждаващи селекционната дейност в страната за 2020-2024г., 75.5 % са Действащи.

Държавните селекционни звена дават на земеделието ни 90.7 % - 68 сорта земеделски култури вкл. и сортове лози.

Най-интензивната е селекционната дейност (15 хибрида – 20 %, по 3 броя средногодишно) при царевицата.

Най-интензивна комплексна селекционна дейност се извършва в ДЗИ „Добруджа“ гр. Ген. Тошево: 11 сорта – 27.9 %.

В сравнение със селекционната дейност в България през последните десетилетия (2002-2010г; 2011-2020г), трябва да отбележим чувствителен спад на интензивността на същата. От 479 сорта (2002-2010г.) признатите сортове намаляват на 260 сорта (през

2011-2020 г) на 54.3 %, и спадът до 98 бр. в т.ч. 75 бр. действащи сертификати за 2020-2024г.

Средногодишно признатите сортове в България намаляват от 53.2 сорта (2002-2010г.), на 26.0 сорта (2011-2020г), до 19.6 сорта през периода 2020-2024г. Намаляват на една трета и сортовете в системата на ИАСАС, в сравнение с предшестващия период (2011-2020 г.) от 16 на 6 бр.

При видим, неоспорим спад на общата средногодишна селекционна дейност, стойността в качествено отношение на новопризнатите сортове растения е на по-високо ниво, видно от растящия дял на Действащите сертификати за същите (75.5 % за периода 2020-2024 г.).

В областта на селекцията на овощни видове, имаме само 2 сорта малини (Троянски бисер и Магдалена), селекция на ИПЗЖ, Троян.

В областта на създаването на породи животни, от породите с действащ сертификат са само 2 хибрида Копринена пеперуда (хибрид Враца 63 x L22 x NiG2 x Мерефа и Хибрид NiG2 x Мерефа 6 x Враца 63 x L22), селекция на НЦБ, Враца.

ЛИТЕРАТУРА

Лукипудис, Славка, ЛТУ, Агрономически факултет, София 2023, Състояние на селекционното, земеделско наследство на България (през периода 1959-2023 г.)

Сертификати за собственост на сорт (от №2020001113С до 2024001240С), издадени от ПВ, София през периода 2020 до 2024 г.

(С благодарност към ПВ, София за предоставената достоверна информация за отчетните периоди)

Петдесетгодишен юбилей

50 години от основаването на първата научно-практическа база по фитотерапия към Министерството на народното здраве на България

Вече 50 години в Научно-практическата база по фитотерапия (НПБ по фитотерапия) се изобретяват фитофармацевтични иновации, допринесли за лечението и за подобряването на качеството на живот на стотици хиляди болни от заболявания, които са се считали за нелечими: астматични бронхити при деца и възрастни, доброкачествени тумори на матката – миоми, холелитиаза, епилепсия, енурезис ноктурна, алергии и други.

Първата Научно-практическа база по фитотерапия в България е основана със заповед на Министъра на народното здраве № 4758 от 07.04.1975г. с ръководител проф. д-р Димитър Памуков. Развива се в рамките на Окръжните болници в страната. Основната дейност с леглова база и 4 кабинета е в Първостепенната Окръжна болница „Д-р Рачо Ангелов“, днес УМБАЛ „Св. Анна“. Вторият по значимост филиал към нея е в Пловдив с 2 кабинета. Звеното е под непосредственото ръководство на Дирекция „Технически прогрес“ на МНЗ.

Поставят се основите на научната фитотерапия в България. В НПБ по фитотерапия се провеждат иновативни изследвания на билките и техния механизъм на действие. Към нея е изграден методичен съвет от 10 члена, в състава на който влизат всички изтъкнати учени и специалисти по

проблеми, свързани с фитотерапията и лекарствените растения. Към Държавния комитет за наука и технически прогрес (ДКНТП) е създадена координационна програма „Биологично активни вещества от растителен произход“, която се разработва от 23 звена.

В НПБ по фитотерапия проф. д-р Димитър Памуков разработва 9 фитофармацевтични комплекса, признати за изобретения за лечението на социалнозначими и труднолечими заболявания:

- Яйчникови разстройства с миоматозни разраствания („Дисоварио Пам“)
- Астматични бронхити при деца и възрастни („Бронхо Пам“)
- Епилептични заболявания при деца и възрастни („Епи Пам“)
- Енурезис ноктурна при деца и юноши („Енурезо Пам“)
- За тонизиране на сърдечно-съдовата система и нормализиране на половата система („Афро Пам“)
- Жлъчнокаменна болест и жлъчни дискинезии („Холо Пам“)
- Язена болест на стомаха („Гастро Пам“)
- Атрофични гастрити с или без язва, билипанкреатити и разстройство на чернодробната функция, придружени с намалено жлъчегонно действие и за възстановяване на

организма след тежки заболявания, придружени с намаляване на апетита „Гастро Пам А“

- Обезитас („Слим Пам“).

Създадени са и технологии за 4 ванни препаратите: „Дерма Пам“, „Артро Пам“, „Седа Пам“ и „Седа Пам I“

След изследвания в НИХФИ и клинични изпитвания в независими клиники в България и СССР изобретенията са внедрени от ДСО „Фармахим“ и се продават в България, СССР, Русия, Гърция и други държави, където организацията има външнотърговски представителства. Отличени са с редица национални и международни награди за иновативен принос към медицината, сред които Вимпела на Министерството на здравеопазването на Китай.

Интерес представлява иновацията „Бронхо Пам“, допринесла за успешното лечение на хиляди деца и юноши от астматични бронхити, който в комбинация с други фактори допринася DALYs (общият брой години загубени поради болест, инвалидизация или преждевременна смърт) заради астма в България да са сред най-ниските отчетени от Световната здравна организация (СЗО) – 0,4 на 1000 души, при граници 0,3–2,8 на 1000 души. В това отношение страната ни е с по-добри показатели от водещи европейски държави като Германия (DALYs 0,6 на 1000 души), Франция (DALYs 0,8 на 1000 души), Великобритания, (DALYs 1,2 на 1000 души) и др. по данни на СЗО. Експортът на фитофармацевтичното средство и на другите изобретения на проф. д-р Памуков, за Гърция, СССР, както и за други държави от СИВ е значим.

На „Научно-практическата база по фитотерапия“ в Първостепенна Окръжна болница „Д-р Рачо Ангелов“ е посветена част в престижната световна история на билколечението и фитотерапията „Зелена аптека“ от Барбара Григс, (Лондон, 1981).

Неин приемник е частната Научно-практическата база по фитотерапия, където продължават научните изследвания в актуални медицински научни области като микробиология, имунология, Anti-aging – забавяне на процесите на стареене за активно дълголетие, епигенетика, превенция и терапия на хронични заболявания на респираторната, отделителната, опорно-двигателната и храносмилателната система, затлъстяване и др. Разработени са **2 иновативни серии, защитени със свидетелства за полезни модели, които са внедрени:** Имуно Бронхо Пам и Имуно Пам Плюс имуномодулатори с антибактериален (бактерициден) и противовирусен ефект, както и Холо Пам Плюс и Детокс Ливър Пам – за нехирургично отстраняване на камъни в жлъчния мехур, които постигат добри резултати, без отрицателни странични ефекти и усложнения. Освен това, серията е ефективна при лечение на цироза и хроничен хепатит.

Настоящ ръководител на Научно-практическата база по фитотерапия е доц. д-р Роксандра Памукова-Майкълсън, която води лекции по фитотерапия, превантивна медицина, онкология и палиативни грижи и други учебни дисциплини в Медицински университет-София.

Съюзът на изобретателите връчи своите награди

В изпълнение на една от основните си задачи – стимулиране и популяризиране на постиженията на българските изобретатели, Съюзът на изобретателите в България (СИБ) организира церемония по връчване на наградите на отличените в традиционните му конкурси – „Изобретател на годината 2025“ и „Млад селекционер 2025“. Събитието бе водено от доц. д-р Роксандра Памукова-Майкълсн, член на УС на СИБ и на ФНТС и гл.ас. д-р Марко Михайлов от ЛТУ София.

Доц. Памукова се обърна с приветствени думи към присъстващите от името на Съюза:

Прогресът на съвременния свят и подобреното качество на живот на всички нас се дължи на научно-техническа мисъл, визионерство, мечти и

дръзновения. Иновациите допринасят за повишената ефективност на производствата, подобрените условия на труд и икономическия просперитет. На тях дължим по-качествената храна на нашата трапеза, подобрене на нашето здраве, на домовете ни, на околната среда и качество на живот. Благодарение на тези търсещи хора, човечеството осъществява своите крилати желания и блянове, като опознаване мистериите на планетата и вселената, дълбините на океаните, и чудния свят на животните и растенията. С тази церемония желаем да отдадем заслуженото уважение на всички български ИНОВАТОРИ – изобретатели и селекционери, за техните творчески идеи, оригинални креативни решения и постижения.

Доц. д-р Роксандра Памукова-Майкълсн и д-р Марко Михайлов откриха тържеството по награждаването

Нашата благодарност за техните усилия и талант е подкрепа и уважение! Нека да пребъде вашия свят!

С последните думи на водещата в залата прозвуча песента на Бийтълс Let it be, посрещната с аплодисменти.

Преди да се пристъпи към награждаването, д-р Марко Михайлов представи и конкурса на Федерацията на научно-техническите съюзи в България „Иноватор на годината 2025“ и покани инж. Соня Бургуджиева,

зам.-председател на ФНТС да обяви носителят на това звание. Обръщайки се към присъстващите инж. Бургуджиева подчерта: „Иноваторите са двигателите на развитието във всяка една държава. Радвам се, че ви има и дано все така се развива вашата дейност и да се събирате по-често да връчваме такива заслужени награди.“ Тази година Федерацията е удостоила със званието „Иноватор на годината 2025“ доц. д-р Наталия Петровска, директор на Институт по царевицата в Кнежа.

„Иноватор на годината 2025“ – доц. Наталия Петровска (вляво) и инж. Соня Бургуджиева

Доц. Петровска благодари сърдечно за това признание към българската селекционна наука и дейност. Тя благодари и на всички онези, които през годините са сложили основите на селекцията на царевицата у нас. Като спомена, че Институтът през миналата година е отбелязал 100 годишен юбилей тя подчерта, че имат 38 официално регистрирани нови сортове царевица и тя се гордее, че на 16 от тях е автор и съавтор. Доц. Петровска благодари на колектива на Института за подкрепата и на ССА за прекрасните условия, създадени за да се развива и успява българската селекция.

Събитието продължи с резултатите от конкурса на СИБ. Тази година общо за двата конкурса са били разгледани над 120 изобретения и селекции на нови сортове растения. Допуснати за участие 9 млади селекционери и 15 изобретатели и както каза д-р Михайлов членовете на Комисиите по определяне на наградите са имали нелека задача – да оценят работи, изпълнени с талант и оригиналност.

„МЛАД СЕЛЕКЦИОНЕР НА ГОДИНАТА - 2025“

В областта на селекцията на сортове растения, са номинирани млади селекционери, демонстрирали свои селекционни постижения. Комисия по наградите за конкурса „Млад селекционер на годината-2025“ с председател проф. доктор на селскостопанските науки Славка Лукипудис, зам.-председател на СИБ, ресорен отговорник за научните селекционни институти и членове: доц. д-р Деница Сербезова и гл.ас. Марко Михайлов от Лесотехнически университет София

излъчи следните номинации:

НОМИНАЦИЯ № 1:

Гл. ас. д-р Мария ПЕТРОВА

Родена в град Добрич, където завършва средно си образование в профилирана паралелка по биология и химия със Златен плакет за отличен успех.

Придобива бакалавърска степен в Аграрен университет Пловдив, специалност „Растителна защита“ и магистърска степен в специалността „Минерално хранене и торене на растенията“.

Работи на длъжност „Агроном“ в ДЗИ Генерал Тошево. Придобива образователно-научна степен „доктор“ на тема „Проучване на сивите петна по слънчогледа“ в Добруджански земеделски институт, Добрич (2025 г.), при което заема академичната длъжност „асистент“.

Съавтор е на конвенционален хибрид слънчоглед „Красела“, единственият български хибрид, устойчив на синя китка, раса Н.

Регионален представител за Североизточна България на „Профиагро България“ ООД,

НОМИНАЦИЯ № 2:

ас. д-р Валя Бачийска

Родена в град Кнежа. Завършва бакалавърска и магистърска степен агрономическо образование в Лесотехнически университет с придобита квалификация „Агрономство“, специалност „Растителна защита“.

Заема академичната длъжност „асистент“ в отдела по Селекция в Института по царевицата Кнежа, където е докторант на самостоятелна подготовка. Разработва докторантска теза „Селекция на царевични хибриди с

бяло зърно, с подобро качество на зърното, за технологична преработка“.

Има публикация в референтни издания в IF. Резултати от нейни публикации са цитирани в международни научни източници. Има участия в Научни конференции с международно участие.

Участва в разработването и изпълнението на Научно-изследователски проекти към ССА на конкурсен принцип като ръководител и член на научен колектив на разработки „Селекция и семепроизводство на висо-

копродуктивни и стрес толерантни хибриди царевица в условията на климатични промени – залог за устойчиво земеделие“ и „Създаване на нова генетична плазма за създаване на царевични хибриди с подобро качество на зърното, подходящи за технологична преработка“. Като член на селекционен колектив е съавтор на царевичен хибрид „Кнежа 577“

НОМИНАЦИЯ № 3:

ас. Деница Тонева

Селекционер от Института по

Номинираните млади селекционери д-р Мария Петрова, д-р Валя Бачийска, ас. Деница Тонева и проф. Славка Лукипудис (отляво надясно)

лозаро-винарство в Плевен, отдел „Селекция, винарство и химия“.

Родена в Плевен завършва средното си образование в град Сопот, специалност „Микропроцесорна техника“ в ПГ „Ген. Владимир Заимов“.

Агрономическото си образование на степен бакалавър придобива в Аграрен университет, Пловдив, специалност „Лозароградинарство“. Придобива магистърска степен в Тракийски университет, Стара Загора, специалност „Агроекология и растителна защита“.

Била е агроном по овощарство (Карнобат) и лозарство (Харманли) и помощник технолог – винопроизводство в с. Могичево.

От 2024 е „асистент“ по лозарство, в отдел „Селекция, винарство и химия“, на Института по лозарство и винарство в Плевен. Ас. Деница Тонева има четири научни публикации, на една от които е водещ съавтор и успешно участие в 3 научни форума.

За „Млад селекционер на годината 2025“ Комисията е определила ас. д-р Валя Бачийска. Наградата бе връчена от проф. Славка Лукипудис, която пожела на отличените селекционери много творчески успехи. На-

„Млад селекционер на годината 2025“ – ас. д-р Валя Бачийска и проф. Славка Лукипудис

гради бяха връчени и на номинираните за престижното звание участници в конкурса.

Резултати от конкурса „Изобретател на годината - 2025“

Комисия по наградите на конкурса „Изобретател на годината 2025“ в състав: председател на комисията – доц. д-р инж. Димитър Колев от Институт по инженерна химия при БАН, член на УС на СИБ, доц. д-р Роксандра Памукова-Майкълсън, Медицински университет София – член на Управителните

съвети на СИБ и на ФНТС, инж. Петър Петров, дългогодишен директор на „Център за ускорено внедряване (ЦУВ Прогрес)“ ЕООД, впоследствие „Иноватикс“ ЕООД, инж. Зорка Милева – экс зам.-председател на Патентно ведомство на България излъчи следните номинации:

НОМИНАЦИЯ № 1: Колектив от Институт за космически изследвания и технологии (ИКИТ)

Колективът от ИКИТ на БАН в състав: ръководител Гаро Мардиросян, Георги Желев, Светослав Забунов и Симеон Панев участва в конкурса с три изобретения:

„Изобретател на годината 2025“ – доц. д-р Красимир Коев и инж. Марио Христов (вляво)

► **Мобилна радиостанция със соларен панел, термоелектрогенератор и суперкондензатор**

► **Мултикоптер с вграден георадар**

► **Мултикоптер с вграден геофизичен прибор за откриване на сухопътни мини чрез честотно изместване**

Гаро Мардиросян е професор, доктор на техническите науки, доктор по физика, електроинженер; Почетен изобретател, вписан в Златната книга на българските изобретатели и откриватели. Автор и съавтор на 82 изобретения и 136 научни публикации. Изобретател на годината 2023.

Георги Желев е професор, доктор, инженер-геолог. Автор на 128 научни публикации и 26 изобретения. Има 280 цитирания.

Светослав Забунов е доцент, доктор, софтуерен инженер със 102 научни публикации и 53 изобретения. Изобретател на годината 2024.

Симеон Панев е професор, доктор на техническите науки, машинен инженер, със 115 научни публикации и 4 изобретения

Колективът изследва и разработва нови технологични решения в областите: -Безпилотни летателни апарати – нови конструктивни решения повишаващи ефективността и разширяващи възможностите за приложение в различни сфери; - Средства за персонална защита от вредни лъчения, показващи освен интензивността, също и посоката на източника на излъчване; - Системи за защита на критични инфраструктури – язовирни стени и атомна електроцентрала.

НОМИНАЦИЯ № 2: доц. д-р Красимир Коев

Доктор по медицина, доцент по очни болести и доктор на науките по национална сигурност. Продължително време е бил на специализация в Париж, Франция, където защитава дисертация в Университета „Рене Декарт“ и Националната очна болница на Франция „Кенз Вент“. В продължение на 30 години е бил преподавател, доцент по очни болести в Медицински университет София, както и в клиниките по очни болести в УМБАЛ „Александровска“ и УМБАЛ „Царица Йоанна“. Работил в Института по електроника на БАН в София като

доцент, където в последните години участва в създаването на 11 изобретения, защитени с 5 патента и 6 полезни модела. Бил е преподавател във Военна академия „Г.С.Раковски“ София. Преподава очни болести като доцент в Русенския университет „Ангел Кънчев“.

Преподавал е „Здравна сигурност“ в Катедра „Национална сигурност“ в УНИБИТ. През 2018 г. издава монография „Здравеопазване и национална сигурност“, която е първа в областта на здравната сигурност в България.

Има 250 научни публикации, 5 монографии и един учебник по очни болести.

Номинираните в раздел „Изобретател на годината - 2025“ – инж. Марио Христов, Милена Иванова, представител на инж. Снежан Иванчев, д-р Красимир Коев, проф. Георги Желев и проф. Гаро Мардиросян (отляво надясно)

Наградени и организатори за спомен от събитието и с обещание за бъдещи срещи

НОМИНАЦИЯ № 3: инж. Снежан Иванчев

Изобретенията на инж. Иванчев са свързани с бързите електрически влакове „ЕВРО-9000“, лекарства, модерни пътища, паркинги, саниране на блокове и др.

От 1987 година инж. Иванчев работи в Германия, Нидерландия и Швейцария за няколко корпорации.

Има защитени изобретения с патенти в 12 държави в Европа и по света.

В конкурса инж. Иванчев участва с изобретението „Метод за санирането на многоетажни блокове“

Със званието „Изобретател на годината – 2025“ бе удостоен доц. д-р Красимир Коев. Наградата му бе връчена от председателя на Съюза на българските изобретатели д-р инж.

Марио Христов. И в тази категория награди получи и номинираните участници.

И както се полага при такъв случай, приповдигнатата атмосфера на церемонията естествено преля в приятен коктейл с приятелски разговори и коментари за днешния ден и бъдещето на конкурса и на Съюза на изобретателите в България.

БЪЛГАРИНЪТ СЪС СЛЪНЧЕВИЯ ХЛАДИЛНИК

*Това е известният по света
и почти неизвестен у нас
учен и изобретател проф.
Димитър Чернев.*

Какво е изобретил? Магнетофонната „компакт-касета“, същата, на която поколения слушаха музика на „касетофони“.

Съдбата на Димитър Чернев започва съвсем обичайно. Той е роден във Варна през 1930 година, а през 1952 година завършва електроинженерство в София. Тогава проблясва геният му на изобретател. При дипломирането си, само на 22 годишна възраст, представя „електромагнитен запис върху целулоиден носител“. Технология, която в този период (според някои това негово изобретение е от 1955 г.) е разработвана в света само от две западно-германски фирми, като едната е могъщият концерн BASF. Обаче изобретението му минава някак си тихомълком и той започва работа като техник в телефонната централа в Стара Загора, а после в БНР - Радио София. Причината за това е фактът, че баща му е бил деец от БЗНС „Никола Петков“ и е „засегнат от мероприятия на народната власт“.

Все пак през 1956 г. Димитър Чернев печели конкурс и започва работа в Българска академия на науките. За-

ради съдбата на баща си и вероятната липса на научно бъдеще у нас, младият Митко използва една командировка в ГДР и емигрира в Западна Германия. След това заминава за САЩ, където реално започва бурната му научна кариера.

Там гениалните му способности са оценени от самия д-р Денис Габор, който го прави свой асистент в Стамфорд. Кой е Денис Габор? Това е бъдещият лауреат на Нобелова награда по физика и автор на теорията за холограмата.

Скоро българинът, в екип с д-р Нийл и д-р Ешке, създават магнетофонната „компакт-касета“.

Следва поредица от научни разработки в най-престижните американски технологични институти в Масачузетс и Калифорния и още по-

големи постижения. Димитър Чернев ще създаде катодна тръба (кинескоп) със специфични параметри за предаване на изображения с изключително висока резолюция, а годината е едва 1958. Но всъщност този „супер кинескоп“ и „касета“ не са най-важните изобретения на Чернев.

Той има големи постижения в „космическите, лазерните технологии и новите енергийни източници“, които са използвани от НАСА в мисии до Венера, Марс и Луната. Особени са заслугите му за създаването на марсоходите и предаването на изображения от спътници чрез лазерни технологии.

Брилянтният учен регистрира над 60 патента, но това не е точната цифра, тъй като голяма част от работата му е засекретена. По света обаче става известен с нещо друго, което ще му донесе голяма популярност и името „Спасител на Африка“. През 1974 година Димитър Чернев създава прочутия

слънчев хладилник, който работи на основата на природните зеолити. Това изобретение спасява стотици хиляди човешки животи, заради възможността за съхранение на лекарства при ниски температури в територии без критична инфраструктура, което променя живота на милиони хора.

След 1989 година проф. Димитър Чернев възстановява българския си паспорт и често пътува до Варна, където си купува жилище. Помага на много български учени и институти в областта на експерименталната физика и минералогията. Приносът на проф. Чернев за подпомагане развитието на българската наука и приложни знания в областта на минералите, слънчевата енергия и нано-технологии е огромен. Независимо от превратностите и трудностите в своя живот, като учен никога не е прекъсвал връзката с българските колеги които се занимават със стойностни научни изследвания. Пример за това е проведената през юли 2010г. в София Световна конференция на Зеолитната асоциация. Той е почетен член на борда и зам.-председател, участва и в научни проекти на Института по приложна минералогия към БАН, работи със Софийския университет „Св. Кл. Охридски“. Отива си тихо и спокойно от този свят на 5 септември 2012 г.

Защо ви разказваме тази история?

Защото Димитър Чернев е велик учен, за когото необяснимо защо у нас много малко се говори. Той наистина е работил най-вече извън България, но е направил много за това името „българин“ да звучи гордо и престижно.

По интернет

Проф. Чернев със своя слънчев хладилник

ФОНДАЦИЯТА ОСЪЩЕСТВЯВА ПЕТ ПРОГРАМИ:

Фондация „ЕВРИКА“ е основана през 1990 година за подпомагане на даровити деца и млади хора при реализирането на проекти в областта на науката, техниката и управлението; подкрепя на младите новатори и предприемачи, разпространение на научни, технически и икономически знания; усъвършенстване на материалната база за научно и техническо творчество; подпомагане на обучението и специализацията, на международното сътрудничество в областта на науката и техниката.

ТАЛАНТИ

Програмата има за цел издирването и развитието на надарени млади хора в областта на науката, техниката, технологиите и управлението. Чрез нея се подпомага обучението на талантлив младежи, подкрепя се участието им в научно-технически изяви, стимулира се провеждането на специализирани школи и летни университети и др.

НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

Програмата има за цел да подпомага научните изследвания на младите учени във фундаменталните области на науката и по този начин да осигурява възможност за научна изява и развитие.

ИНФОРМАЦИЯ, ИЗДАНИЯ, ИЗЯВИ И МЕЖДУНАРОДНО СЪТРУДНИЧЕСТВО

Чрез програмата „Информация, издания, изяви и международно сътрудничество“ се организират дейностите на Фондацията, свързани с информационното осигуряване и разпространението на научно-технически знания сред младежта и децата, организирането на изяви за наука, техника, технологии и управление – конкурси, симпозиуми, семинари, кръгли маси, школи, научно-технически състезания, олимпиади, изложби, да насърчава международното сътрудничество на младите хора и техните организации в областта на науката, техниката, технологиите и управлението, както и да подпомага деловите им контакти със сродни организации в други страни.

НАСЪРЧАВАНЕ НА СТОПАНСКИ ИНИЦИАТИВИ

Чрез програмата „Насърчаване на стопански инициативи“ се насочва и координира дейността на Фондацията за стимулиране на създаването и внедряването на научно-технически идеи и разработки и други стопански инициативи на младежки колективи и търговски дружества на младите хора, както и на отделни младежи на възраст до 35 години.

РАЗВИТИЕ

Програмата има за цел да подпомага ускореното развитие на съвместни дейности на програмна и проектна основа с международни, чуждестранни и национални организации и институции, в рамките на целите и предмета на дейност на Фондацията.

За делови контакти: **София 1000, бул. „Патриарх Евтимий“ № 1**
тел: 02/9815181; тел/факс 02/9815483
e-mail: office@evrika.org

Съюзът на изобретателите в България е създаден през 1932 година и възстановен през 1990 година и обединява изобретатели, патентни специалисти, селекционери и новатори от всички области на техниката за защита на техните професионални права и интереси и работи за издигане равнището на тяхната квалификация.

Съюзът на изобретателите в България осъществява своите цели и задачи като:

- организира и провежда семинари, курсове, конференции, изложения на изобретения и иновации и обсъждания на нормативни документи за иновационната политика на страната и изобретателската дейност на независими изобретатели и научно-изследователски структури;
- извършва международна дейност;
- участва в реализирането на проекти по различни програми;
- извършва издателска дейност.

Към Съюза на изобретателите в България е сформирен Центърът за развитие на интелектуална собственост и технологичен трансфер (ЦРИСТТ) tzristt@abv.bg, който също е сдружение с нестопанска цел. Предмета на дейност на ЦРИСТТ е да развива, подпомага и съдейства на иновационния процес в цялостното му развитие - от идеята до пазарната реализация.

Списание „Изобретения, Трансфер, Иновации - ИТИ“ е научно-приложно и информационно издание на Съюза на изобретателите в България, което отразява дейността на Съюза - провеждане на семинари, курсове, конференции и други събития, организирани от него и публикува доклади, статии и други материали за изследвания в областта на закрилата на обекти на индустриална собственост, упражняване на правата върху тях и трансфера на същите.

За контакти:
office@sibulgaria.org
www.sibulgaria.org

ФЕДЕРАЦИЯ НА НАУЧНО-ТЕХНИЧЕСКИТЕ СЪЮЗИ
повече от 135 години история

**ИСКАТЕ ЛИ ДА ОТГОВОРИТЕ НА ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВАТА
НА ВРЕМЕТО?**

ПОТЪРСЕТЕ ФНТС ЗА:

**Научно-технически конференции, симпозиуми,
изложби и други прояви.**

**Професионално образование, обучение и
специализирани курсове.**

**Ползване на конферентни и изложбени зали,
симултанна техника и мултимедия.**

**ДОВЕРЕТЕ СЕ НА ПРОФЕСИОНАЛИЗМА И КОМПЕТЕНТ-
НОСТТА НИ!**

**КОНТАКТИ: София 1000, ул. „Г. С. Раковски“ 108,
www.fnts.bg, 029877230, 0878703669**